

УДК 340.1

Н. М. ОНИЩЕНКО
С. В. БЕРЕЗА
О. Л. ЛЬВОВА
Л. О. МАКАРЕНКО

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Сучасні процеси розвитку і розбудови громадянського суспільства в Україні демонструють багато «оголених» проблем, що потребують термінового вивчення юридичною, теоретичною наукою. Не останню роль в такому вивченні відіграють розробки, пов'язані з гендерною проблематикою. Гендерні дослідження, гендерні рекомендації – одна з вимог сучасного демократичного розвитку, пов'язана з євроінтеграцією та євро стандартами. Дана публікація демонструє стан розробки цієї проблематики вітчизняною юридичною наукою, зокрема, наукові узагальнення Центру правових досліджень гендерної політики Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.

Ключові слова: гендер, гендерна рівність, законодавство.

Онищенко Н.Н., Береза С.В., Львова Е.Л., Макаренко Л.А. Гендерное равенство: современные вызовы

Современные процессы развития и развития гражданского общества в Украине демонстрируют многие «обнаженных» проблем, требующих срочного изучения юридической, теоретической наукой. Не последнюю роль в таком изучении играют разработки, связанные с гендерной проблематикой. Гендерные исследования, гендерные рекомендации – одно из требований современного демократического развития, связана с евроинтеграцией и евро стандартам. Данная публикация демонстрирует состояние разработки этой

© ОНИЩЕНКО Наталія Миколаївна – доктор юридичних наук, професор, завідувач Центру правових досліджень гендерної політики

© БЕРЕЗА Світлана Василівна – заступник завідувача Центру

© ЛЬВОВА Олена Леонідівна – кандидат юридичних наук

© МАКАРЕНКО Лариса Олександрівна – кандидат юридичних наук

проблематики отечественной юридической наукой, в частности, научные обобщения Центра правовых исследований гендерной политики Института государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины.

Ключевые слова: гендер, гендерное равенство, законодательство.

Onishchenko Natalia, Bereza Svitlana, Lvova Olena, Makarenko Larysa.
Gender equality: contemporary challenges.

Modern development processes and the development of civil society in Ukraine demonstrate many of the “naked” to problems requiring immediate study of the legal, theoretical science. Important role in this play explored development related to gender. Gender studies, gender recommendation – one of the requirements of a modern democratic development is related to European integration and Euro standards. This publication shows the status of the development of this issue of domestic jurisprudence, in particular, scientific generalizations Center for Legal Studies Gender Policy Institute of State and Law. VM Koretsky NAS.

Key words: gender, gender equality legislation.

Розбудова громадянського суспільства в Україні – процес цікавий не тільки з точки зору практичного втілення, але й, безумовно, заслуговує на чільну увагу представників наукових спрямувань, зокрема, юридичної, теоретичної науки. Не заперечуючи важливості всього вищезазначеного, хочемо наголосити, що полілог між сучасною державою, громадянським суспільством, особливо був би сьогодні більш дієвим, більш ефективним як би ми ще раз замислилися, приділили увагу, вивчили б проблематику, пов'язану із загальнолюдськими цінностями взагалі та гендерною проблематикою зокрема. Ще раз хочемо наголосити, що «другорядних» тем, які б стосувалися життя людини, її світогляду, її переконань не було і бути не може. Тому «вузький» напрям як інколи ми могли почути щодо гендерної проблематики, лишився в далекому минулому, до Революції Гідності, до утворення в нашому житті і гарантування національним законодавством європейських цінностей і євро стандартів.

Як це не прикро, але останнім часом залишилися поза увагою науковців, політиків, державних діячів поряд з іншими важливими проблемами питання присвячені гендерній проблематиці (хоч вона, як уже зазначалося, вкрай важлива). Із зрозумілих причин конференцій по цій темі, симпозіумів, обговорень в різних наукових колах, на трибунах різного гатунку в цей період спостерігалось не багато*.

---

* Запрошуємо всіх долучатися до обговорення цікавих невідкладних проблем з гендерної проблематики на сайті Центру правових досліджень гендерної політики Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.

Дозволимо собі зупинитися на нагальних проблемах сучасної гендерної політики. Хочемо зауважити, що так зване «гендерне середовище» в нашій країні, сформувати, на жаль, не вдалося. Зупинимося на характеристиці цього явища.

По-перше, «гендерне середовище» – це цінність, яка пройшла практичне опробування громадянським суспільством під час Майдану 2013–2014 рр., де жінки і чоловіки виборювали разом право на гідне життя.

По-друге, «гендерне середовище» – категорія, що може характеризуватися під різними кутами зору: правовими, політичними, соціологічними, історичними, національними тощо.

По-третє, «гендерне середовище» не пов'язане з певними територіальними, географічними вимірами і може не співпадати з рамками окремих територіальних одиниць.

По-четверте, «гендерне середовище» повинно характеризуватися певним ресурсозабезпечувальним механізмом.

По-п'яте, ця категорія визначена у відповідних історичних просторово-темпоральних характеристиках.

По-шосте, для формування «гендерного середовища» необхідне відповідне наукове підґрунтя та сучасні наукові розробки.

По-сьоме, це «середовище» не може бути сформоване без певних освітніх парадигм, відповідних демократичному суспільному розвитку.

Зупинимося детальніше на означених ракурсах.

Хоча, Україна проголосила себе демократичною, соціальною, правовою державою, у сучасних умовах це є більшою мірою політичним і правовим орієнтиром, аніж дійсністю, що потребує конструктивних дій, перегляду суспільних ідеалів та структури суспільних зв'язків. Серед останніх, чільне місце посідають соціально-статеві як соціоформуючі, фундаментальні, генетично важливі. У демократичних суспільствах ці відносини регулюються з позицій рівності чоловіка та жінки.

Гендерна рівність – складова загального принципу рівності як основи демократичного устрою держави та суспільства. Принцип рівності є універсальною категорією і виключає дискримінацію за будь-якою ознакою: раси, кольору шкіри, релігії, соціального статусу. Рівність за ознакою статі відображає лише один, але дуже вагомий елемент у конструкції загального принципу рівності.

Гендерний вимір правової площини характеризується передусім рівністю жіночої та чоловічої соціальних статей. Встановлення

такої рівності на практиці вимагає подолання патріархальних стереотипів, статевої ієрархічності соціальних зв'язків, у яких чоловіки заздалегідь сприймаються як вищі за розумовими та фізичними здібностями істоти, їхня діяльність є найбільш значущою та пріоритетною порівняно з діяльністю жінок.

Неможливо нівелювати відмінності чоловіка та жінки, визнати їх біологічну ідентичність, таке регулювання матиме дискримінаційний характер щодо тієї чи іншої статі. Необхідно забезпечити рівноправний розподіл соціальних, політичних, економічних можливостей та ресурсів. Провідна роль у цьому відводиться праву як передумові та наслідку суспільних відносин і їх змін.

Важливо відзначити, що гендерні перетворення в суспільстві набувають розвитку найчастіше і найбільше поза державним впливом. Імпульс гендерним процесам надається саме зсередини суспільства. При цьому право відіграє суттєву роль регулятора гендерних відносин. Воно втілює їх у нормативно-абстрактній формі, робить мірилом, еталоном поведінки, надає гендерній рівності загальнообов'язкового характеру та наділяє її юридичними гарантіями захисту. Введені в сферу правового простору гендерні відносини стають об'єктом правового регулювання та елементом правової системи, а тому залежать від будь-яких структурних чи елементарних перетворень у ній. Отже, гендерні відносини зазнають владного впливу з боку держави, стають регульованими, набувають ознак стійкості, органічності, упорядкованості, етапності розвитку.

Одним із завдань права є закріплення соціально корисних тенденцій суспільного розвитку. Правове регулювання гендерних процесів необхідне для їх гармонійного становлення, усунення викривлень, які можуть призвести до наведених вище негативних наслідків та відкритого протистояння статей. Право має високу гуманітарну цінність як найвища форма соціальної взаємодії, яку не завжди мають інші соціальні регулятори. Тому його вплив на гендерні відносини має бути охарактеризований як позитивний.

Необхідність правового регулювання гендерних відносин зумовлена також їх фундаментальністю. На сьогодні гендерна проблематика зачіпила майже всі сфери самореалізації сучасної людини – бізнесу, економіки, політики, спорту, культури. Наголошується, що навіть у засобах масової інформації частіше фігурують чоловіки, аніж жінки. Така «об'ємність» завдань потребує їх централізованого виконання, загальнодержавної координації, закріплення за допомогою сталих єдиних підходів. Реалізувати це стає можливим за

допомогою права, яке має потужний механізм впливу на відносини в суспільстві.

Отже, своєчасне, ефективне, науково обґрунтоване правове регулювання гендерних відносин відкриває широкі можливості для соціально справедливого розподілу прав та можливостей у суспільстві між різними статями. У свою чергу, ефективність правового регулювання буде залежати від ряду об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Об'єктивні умови правового регулювання гендерних відносин включають соціально-політичне становище чоловіка та жінки, рівень їх представництва в органах державної влади й органах місцевого самоврядування, входження до політичної та професійної еліти, реальний вплив на політичні процеси, переважні сфери соціальної активності кожної статі, розподіл між ними економічного ресурсу та власності, роль жінок і чоловіків в управлінні капіталом і виробництвом, пропорційність задіяності у сфері трудових відносин. У сучасному українському суспільстві ці умови можуть бути оцінені як негативні, а саме асиметричні на користь чоловіків і соціально нерівні. Однак потрібно брати до уваги позитивні економічні, соціальні та правові зрушення, орієнтовані на поліпшення вказаних чинників.

Перед юридичною наукою постають масштабні питання доктринального змісту, зумовлені новизною гендерної тематики, серед них такі:

1. Формування необхідного теоретичного та понятійного апарату, єдиної, сталої системи термінів і дефініцій. Дослідження будь-якого нового напрямку, галузі чи сфери права має розпочатися з вивчення відповідного понятійного апарату. Вітчизняне законодавство не дає означення гендеру. Визначення у доктрині не набувають характеру нормативних дефініцій.

Вирішити цю проблему на законодавчому рівні може прийняття відповідного нормативно-правового акта, де буде розкрито значення гендерної рівності подано значний за обсягом перелік термінів. Запроваджуючи термінологічну базу, необхідно забезпечити однозначність та однозначність її вживання, яких можна досягти завдяки чітким і лаконічним нормативним формулюванням.

2. Комплексне впровадження гендерної складової в законотворчу діяльність шляхом визначення загальних підходів до регулювання гендерних процесів в різних галузях законодавства.

В ідеалі система нормативно-правових актів з гендерних питань, які приймає Верховна Рада України, повинна складатися з трьох

основних блоків: по-перше, міжнародні договори та конвенції, ратифіковані Верховною Радою України, по-друге, спеціальне гендерне законодавство, по-третє, галузеві закони, окремі норми яких вирішують гендерні питання. Нині в Україні немає спеціального закону з питань гендерної рівності, який би визначав національні принципи та підходи до цього питання і став ланкою, що об'єднує національне законодавство з міжнародно-правовими актами.

Лише імплементація міжнародно-правових норм у національне законодавство не може забезпечити ефективне правове регулювання тому, що такі норми є здебільшого декларативними, мають загальний характер і не враховують потенціал окремої країни для їх реалізації де-факто.

Для прогресу української правової системи у сфері регулювання гендерних відносин необхідно розробити національну концепцію гендерного законодавства, яка б визначила форми закріплення та послідовність становлення інституту гендеру у вітчизняному праві.

3. Визначення гендерних особливостей загального та спеціальних юридичних статусів.

Загальний юридичний статус не розрізняє суб'єктів права за будь-якими ознаками, в тому числі гендерними. Він є загальною юридичною конструкцією, яка на рівних умовах застосовується до жінок та чоловіків і визначає їхні права та обов'язки незалежно від статі. Водночас при законодавчому формулюванні загального юридичного статусу мають бути враховані гендерні особливості, він має бути орієнтованим на можливість використання обома статями на умовах рівності.

Спеціальні юридичні статуси мають окремі категорії населення – пенсіонери, інваліди, неповнолітні як правило, це соціально незахищені або соціально вразливі групи. В деяких випадках законодавство наділяє особливим правовим статусом жінок. Це пов'язано з біологічними особливостями жінки, які визначають її здатність вагітніти, народжувати та годувати дитину. У відповідні періоди життя жінка стає менш соціально захищеною й потребує додаткового захисту з боку держави.

4. Запровадження і вдосконалення нових комплексних правових інститутів, таких як репродуктивне право, гендерне право, відповідні галузі медичного права.

5. Оптимізація правозастосування та правореалізації гендерних положень законодавства¹.

6. Розвиток гендерних правовідносин.

7. Формування та розвиток гендерного права.

Можна сперечатися, і такі дискусії можуть нести в собі конструктивні начала, про необхідність виділення або відпочкування окремих галузей права. Є, беззаперечним той факт, що інколи таке виділення може носити дещо штучний характер. Що ж стосовно розвитку гендерних відносин, то виділ гендерного права у самостійну галузь є конче необхідним, оскільки саме ця галузь має настільки своєрідний предмет, що не може вклатися в жодну іншу сферу або галузь права. Крім того, такий виділ, як це уже доводилося, обумовлений рядом факторів, пов'язаних із сучасним правовим, політичним, демографічним розвитком. Формування та розвиток гендерного права – ознака функціонального розвитку правових систем в цілому².

Стосовно гендерних освітніх завдань, слід зауважити про необхідність створення системи гендерної освіти та гендерного всеобучу. Перший напрям передбачає відповідні курси в загальноосвітніх школах, вищих учбових закладах, всіх форм акредитації з урахуванням специфіки обраного фаху, другий напрям пов'язаний з подоланням в суспільстві стійких анти гендерних уявлень та стереотипів.

Є аксіоматичним, що в особливо загостреній формі проблеми формування і функціонування громадянського суспільства постають у часи суспільного неспокою.

Сьогодні «оголені» всі аспекти життєдіяльності громадянського суспільства в Україні: політичні, економічні, соціальні, філософські і, безумовно, правові.

На жаль, можна без перебільшення констатувати, що сучасна наука, в тому числі правова, виявили свою повну нездатність до вирішення тих важливих проблем, які поставило на сучасному етапі розвитку українське суспільство, безпосередньо український народ.

Одним із найбільш важливих завдань сьогодення є визначення оптимального співвідношення між державою і суспільством. Одним із важелів, дієвих механізмів вирішення цього завдання є розвинена гендерна політика, що проходить апробацію в сучасному громадянському суспільстві.

1. *Копиленко О.Л.* Правовий статус і гендерна політика: виміри та підходи / Копиленко О.Л. // Впровадження гендерних підходів у роботу комітетів Верховної Ради України : практ. посіб. – К. : К.І.С., 2005. – С. 19-21.

2. *Оніщенко Н.М.* Гендерно чутлива політика як один із напрямів реформування правової системи України / Н.М. Оніщенко // Судова апеляція: науково-практичний журнал. – 2006. – № 3 (4). – С. 8-13.

Onishchenko Natalia, Bereza Svitlana, Lvova Olena, Makarenko Larysa.
Gender equality: contemporary challenges.

Modern development processes and the development of civil society in Ukraine demonstrate many of the "naked" to problems requiring immediate study of the legal, theoretical science. Important role in this play explored development related to gender. Gender studies, gender recommendation – one of the requirements of a modern democratic development is related to European integration and Euro standards. This publication shows the status of the development of this issue of domestic jurisprudence, in particular, scientific generalizations Center for Legal Studies Gender Policy Institute of State and Law. VM Koretsky NAS.

Gender equality is a compound of the General principle of equality as the basis for a democratic state and society. The principle of equality is a universal category and eliminates discrimination on any grounds: race, colour, religion, social status. The gender equality reflects only one very significant element in the construction of the General principle of equality.

Gender dimension the legal plane first and foremost characterized by the equality of men and women social articles. The achievement of such equality in practice requires overcoming Patriarchal stereotypes, sexual hierarchy of social relations in which men are perceived in advance as above mental and physical abilities of the creatures, their activity is the most important and priority compared to women.

It is impossible to eliminate differences men and women to recognize their biological identity, such regulation would be discriminatory against either men or women. It is necessary to ensure equitable distribution of social, political, economic opportunities and resources. The leading role in this is the law as the prerequisite and consequence of social relations and their changes.

It is important to note that gender transformation in society acquire development most often and most out of state influence. Impulse gender processes are given it is from within society. This law plays a significant role of regulator of gender relations. It embodies them in normative abstract form, makes the measure, the standard of conduct, provides gender equality compulsory character and gives it legal protection guarantees. Introduced in the sphere of legal space gender relations become the object of legal regulation and the element of the legal system, and therefore depend on any structural or transforms it. Thus, gender relations are undergoing powerful influence on the part of the state, be adjustable, become signs of sustainability, organic, orderliness, stage of development.

Legal regulation of gender processes necessary for their harmonious development, the elimination of distortion, which can lead to the above negative consequences and open confrontation articles. The necessity of legal regulation of gender relations due to their fundamental nature, because gender affects almost all spheres of realization of a contemporary man of business, Economics, politics, sports, culture. It is noted that even in the mass media often appear to men than women. To implement this becomes possible with the help of the right, which has a powerful impact on relations in society.

The system of normative legal acts on gender issues, which takes the Verkhovna Rada of Ukraine shall to consist of three main blocks: 1) international treaties and conventions ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine; 2) special gender legislation; 3) sectoral laws, certain provisions of which solve gender issues. Now in Ukraine there is no special law on gender equality, which would define the national

principles and approaches to this issue and became the link that unites national legislation with international legal acts.

Therefore, timely, effective, science-based legal regulation of gender relations opens up opportunities for socially fair distribution of rights and opportunities in society between different floors. In turn, the effectiveness of legal regulation will depend on a number of objective and subjective factors.

Key words: gender, gender equality legislation.

УДК 340.13

Р. В. ЧОРНОЛУЦЬКИЙ

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У НОРМОТВОРЧІЙ (НОРМОПРОЕКТНІЙ) ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено актуальні проблеми підвищення якості законодавчих актів в контексті здійснення нормотворчої (нормопроектної) діяльності. Показано, що всі характеристики якості закону закладаються на рівні нормопроектної діяльності, тому об'єктивно зростає роль і значення такої діяльності, яка об'єднує наукові і практичні (власне технічні) засади.

Ключові слова: держава, закон, законопроектна (нормопроектна) діяльність, якість закону, принципи права.

Чернолуцкий Р.В. Теоретические проблемы повышения качества законодательных актов в нормотворческой (нормопроектной) деятельности

Исследованы актуальные проблемы повышения качества законодательных актов в контексте осуществления нормотворческой (нормопроектной) деятельности. Показано, что все характеристики качества закона закладываются на уровне нормопроектной деятельности. Поэтому объективно возрастает роль и значение такой деятельности, объединяющей научные и практические (собственно технические) подходы.

Ключевые слова: государство, закон, законопроектная (нормопроектная) деятельность, качество закона, принципы права.

Chernolutskiy Ruslan. Theoretical problems of improving the quality of legislation standard-setting (lawmaking) activities

Focus on current issues of improving the quality of legislation in the context of rule-making (lawmaking) activities. It is shown that all quality characteristics at law laid lawmaking activities because objectively the role and importance of this activity that integrates scientific and practical (on site technical) framework.

Key words: state, law, Legislative (Lawmaking) activity, quality of law, principles of law.

© ЧОРНОЛУЦЬКИЙ Руслан Васильович – кандидат юридичних наук, докторант Інституту законодавства Верховної Ради України